

BİREY VE TOPLUM HAYATINDA SANATIN YAPICI ROLÜ

Yrd.Doç.Erol KILIÇ*

Medeniyet ve kültürün başarısı sanata yansımalarıyla gerçekleşir. Sanat, kültür ve medeniyetin aynasıdır. Toplumların kültür düzeyleri ancak ortaya koydukları sanat ürünleriyle ölçülür. Sanatın yeşerip boy göstermesi onu besleyen toplumla gerçekleşir. Sanatın hüsnü kabul görmediği bir toplumun kültür seviyesinin yüceliğinden bahsetmek olasıdır. İlim ve sanat denliğini gerçekleştirmiş milletler, gerçekte medeniyet alanında ilerlemiş milletlerdir. Çoğu zaman sanata gereken önem verilmez. Hele çağımızda teknolojinin ezici üstünlüğü ile ortaya koyduğu ürünlere gösterdiğimiz ilgi karşısında okumaya, düşünmeye ve sanata gösterdiğimiz ilgi çok az olsa gerek.

Çoğularına göre edebiyat ve özellikle sanat hayatta hiçbir işe yaramayan, hiçbir fonksiyonu olmayan gereksiz bir iş gibi sayılır. Sanatçıya ise yaramaz, faydasız hatta asalak biriymiş gibi bakıldığı da olur. Genellikle ilimin sanata, ilim adamının da sanatçıya üstün tutuluşu bundandır. İnsanlar ilmin üstünlüğünü teknolojinin başarılarında görüyor: televizyonda, bilgisayarda, iletişim araçlarında, otomobil, uçak vs. ilmin ve teknolojinin ortaya koyduğu bu vasıtalarla ihtiyaçlarını daha rahat karşılama imkanı buluyor.

Ya sanat? Sanat böyle mi? Sanatın faydalı olandan çok başka şey olduğu, faydayı gözeten sanatın sanat olmaktan çıktığı az mı söylenmiştir? O halde, faydası olmayan birşeyi, faydası olan bir şeyle aynı tutmaya, hatta onunla kıyaslamaya imkan ve ihtimal var mıdır? Fakat, sanatın gerçek anlamını anlayabilmek için ilk görünüşleri aşmak ve onun görünüşteki faydasızlığına rağmen, birey ve toplumun hayatında oynadığı yapıcı rolü kavramak lazımdır. Sanat eseri ile zanaat eserini birbirinden iyi ayırmak gerekir. Zanaat eserindeki sanatın faydacılığı, sanat eserinde ise irrealiteyi kavramadan sanatın gerekliliği konusunda bir şey söylemek de doğru olmasa gerek.

Sanatın yapıcı rolünü ilk önce eseri üreten sanatçıda görürüz. Sanatçı çoğu zaman hayatında olmayan neşeyi, sevinci, coşkuyu eserlerinde yaşatarak kendisini hayata bağlar. Zaten sanatçının amacı da, coşkuyu eserlerinde yansıtılabilmektir. Sanatçı eserlerinde bunu oluşturu-

gurken kendisi o anda bizzat bu hazzı yaşar. Eserlerine gönül veren sanatçılar birşey ortaya koymanın neşesini tadar.

Sanatın bu yapıcı rolünü birçok sanatçının hayat ve eserlerinde görmek mümkündür. Van Gogh'u defalarca intiharlardan kurtaran, sanata olan bu tutkusu değil midir? Ama sonunda şiddetini artıran krizlere dayanamayan Van Gogh intihar eder. İntihar ettiği son anlara kadar da eli fırçasındadır. Van Gogh'un en meşhur tablolarını, Beethoven'in Dokuzuncu Senfonisi'ni hayatlarının en acı ve kara anlarında yaptıklarını unutmamalım. Bu hususta aklıma şu anda gelen XVIII. asrın en büyük Fransız ressamlarından birisi olan Antoine Watteau bahtsızlıkların resmini yapacağı, onların hayatını yaşatacağı yerde, ipekli elbiselere bürünmüş mutlu, tasasız delikanlıların, genç ve şen kadınların resimlerini yapmıştır. Geçinmek için, kendisi gibi gece gündüz çalışan fakir insanları resmedeceği yerde, hayatlarını şen şakrak eğlence yerlerinde geçiren, rakeden, seven ve sevilen aşıkların resimlerini yapmıştır. Oysa ressam resimlerindeki kadar saadet ve neşeye erişmiş değildir. Emperyonist ressamlardan Pissarro ve Renoire da böyledir. Hayatları fakirlik içinde geçmesine rağmen onlar da çoğu zaman rakeden kadınları, tabiatın hayat fışkıran renklerini tablolaştırmışlardır. Onlar tablolarını yaparken yaşadıkları coşku tüm sıkıntılarını unutturmuş olsa gerek. Mevlana Celaleddin-i Rumi iki yıl dört duvar arasına kapanarak hayatının en güzel eseri Mesnevi'yi yazıyor. Mevlana bu dört duvar arasında eserlerini yazarken O'nun duyduğu huzur ve mutluluk tarif edilebilir mi?

Heine'nin dediği gibi "En güzel bahar türkülerini sobanın başında buluruz".

Sanatın, sanatçının hayatında oynadığı bu yapıcı rolü daha geniş anlamda sanatseverlerin hayatında da görürüz. Büyük sanatçıların eserlerini ortaya koymak suretiyle yaşadıkları huzur ve saadeti, coşkuyu, bizim de okuyarak, dinleyerek ya da seyrederek duymamıza imkan yoktur.

Sanat içinde yaşayan kimse için Schopenhauer'in dediği gibi: "Batan güneş bir sarayın penceresinden veya hapishanenin demir çubukları arasından seyredilsin, ne ehemmiyeti var?..." O hava, her acıyı bastırarak kadar bol ve temizdir. Sanat eserlerinin hatıraları, içimizde bir hülya yağmuru halinde döküldükçe, realitenin yüzü güzelleşir ve sıkıntılı dakikalar sükuna dönüşür. Okuduğumuz bir şiir, gezdiğimiz bir sergi, seyrettiğimiz bir resim bize hayatı yenileştirir. Bir Alman estetikçinin dediği gibi: "Estetik hal, bir bayram günündeki ruh halidir." İşte sanatın insana vermek istediği de budur.

Sanat yalnızca reel dünyayı hayata katmakla kalmaz, hayatta olanı da güzelleştirir. İlk bakışta dikkatimizi çekmeyen birçok şeyleri bize göstererek sevdirebilir, böylece bizi hayata biraz daha bağlar. Gerçekte sanatın amacı da; görünende görünmeyeni, çokluktaki birliği (vahdet-i ezdad) gerçekleştirmek değil midir? Onun için sanat eserleri; gönüle huzur ve sükûn getiren pınarlardır.

Çoğu zaman uzun bir yolculuğa çıkarken yanımıza kitapları alırız. Kitapları okumasak bile onlarla birlikte seyahat ederiz. Odalarımızı süsleyen tablolar (içeriği ne olursa olsun) hakikatte ruhumuzu okşayan birer arkadaşlardır.

İnsanı huzura ve neşeye götüren sanat, onu ahlaklı olmaya da zorlar. (Biz burada gerçek sanat ve sanat eserlerinden bahsediyoruz) Durkheim "Ahlak Terbiyesi" hakkındaki eserinde, estetik terbiye üzerinde ısrar etmesi sanatla ahlak arasındaki yakınlıktan dolayıdır. Sanat, insanı yumuşatarak kabalıklardan kurtarıp duyarlılığını geliştirir. Allah'u Teala, Kur'an-ı Kerim'de "İnsanı en güzel şekilde yarattık" mealindeki ayetiyle güzel olarak yarattığı insanın yaptığı şeylerin de güzel olmasını istemektedir. Sanatın ahlak eğitiminde kullanılmasını Eflatun, Devleti'nde, Aristo, Politika'sında savunmuşlardır. Hele Aristo, musikinin eğitime uygulanmasına önem vermiş ve Poetika adlı eserinde de bir trajik arıttımdan (catarsis trajigue) söz etmişti. Yine müziğin tıpta da kullanıldığını hepimiz biliyoruz.

Bu duruma göre, estetik haz, daima nefisten bir uzaklaşma ile doğar; yani hasbîlik, estetik hazzın esas unsurudur. Gerçekten bir sanat eserinin şiddetle etkisinde kaldığımız zaman, kendimizi tamamiyle o esere veririz, ondan ayrılmaz, kendimizden geçeriz. Ruhumuzu çevreleyen günlük tasarılarımızı, menfaatlerimizi unutturur.

Sanatın, ferdi bakımdan sanatçının ve sanatseverin hayatında oynadığı bu gösterişsiz fakat yapıcı rolü yanında sosyal hayatta oynadığı bir rol daha vardır ki, diğerlerinden daha az önemli değildir.

Sanat, insanları birbirine yaklaştıran en güzel araçlardan birisidir. Aynı kitabı okuyup sevneler arasında kendiliğinden bir yakınlaşma olur. Bir tiyatro eserinin temsilinde aynı sahneye gülen ya da gözleri yaşaranlar arasında kendiliğinden bir yakınlaşma olmaz mı? Bir milletin sanatını sevneler o milleti de severler. Biz geçmişimizle övünüyorsak, onların ortaya koyduğu ve günümüze kadar gelen sanat eserleri sayesinde. Topkapı Sarayı'nı gezdiğimiz zaman, Selimiye'yi ve Sultan Ahmed'i gördüğümüzde, Osmanlı'ya hayranlığımız daha da artar. Anadolu'yu baştan başa gezdiğimizde Selçuklu'nun büyüklüğünü kavrarız. O günden günümüze gelen eserler onlarla bizim aramızda incecik, ma-

nevi köprüler kurarlar. Bugün Batı dünyasının eğer Helenizm'e olan bir ilgisi varsa, bu ilgin kaynağı onların ortaya koyduğu ve günümüze kadar gelen sanat eserleri sayesinde. Bunlar o kültürün en canlı belgeleridir.

Fert ve cemiyet hayatında bu kadar yapıcı rolü olan sanatın öğretim hayatında da büyük yeri olması gerekir. Sanat eğitimi bir tür ruh ve ahlak eğitimidir. Her toplum bu eğitimi kendi inaniş ve estetik zevklerine göre verirler. Zevki de, düşünceleri kadar açık ve sağlam insanlar yetiştirmek için görmesini öğretmek, yani gözleri eğitmek zaruridir.

Bu sebeple okullarımıza sanat tarihi dersi, sadece edebiyat bölümlerine girmiştir. Resim ve müzik dersleri ise seçmeli olarak okutulmaktadır. Bunların yanında okumasını, dinlemesini ve bakmasını öğretecek estetik haz duymasını kavratacak bir sanat eğitimi dersinin okullarımıza girmesi kaçınılmazdır. İşte o zaman insanlarımız daha duyarlı, evlerimiz, sokaklarımız ve şehrimiz daha düzenli olacaktır. Puşkin'in de dediği gibi "Zevki kazandırmak karakteri oluşturmaktır."

---

* Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Öğretim Üyesi.